

Tekstschrijven

Theorie, voorbeelden uit de praktijk en opdrachten

**door: Nienke Gorter en
Mireille van der Werff**

In opdracht van OLON

December 2011

Inhoud

1. Inleiding: het belang van een goede tekst	blz.	3
2. Wees je bewust van de doelgroep	blz.	4
3. Soorten teksten	blz.	5
4. Opbouw verschillende soorten teksten	blz.	7
• Headlines		
• Bulletintekst		
• inleiding nieuws-item		
• bindteksten		
• teksten in magazines en nieuwsshow's		
• tekst om naar verslaggever toe te praten		
• tekst voor human interest item		
• gebruik maken van suggestie door geluid en tekst		
• afsluitende teksten		
5. Hoe schrijf je een goede radiotekst	blz.	12
• spreektaal, maar compleet		
• vermijd schrijftaalwoorden		
• maak gebruik van tegenwoordige tijd		
• wissel lange en korte zinnen af		
• niet teveel informatie		
• vermijd moeilijke woorden		
• vermijd overvloedige woorden		
• wees spaarzaam met grote woorden		
• vermijd dubbele ontkenning		
• pas op met getallen		
• voorkom tangconstructie		
• gebruik geen jargon		
• het gebruik van synoniemen		
• gebruik namen en titels		
• gebruik afkortingen		
• enkelvoud en meervoud		
6. Aanbevolen literatuur en websites	blz.	18

1. Inleiding: Het belang van een goede tekst

Radio is een prachtig medium. Het is een snel medium, niet gebonden aan beelden, het staat dicht bij de mensen en wanneer je naar de radio luistert doe je vaak ook andere dingen: je auto besturen, de was vouwen, koken.

Daarom is het ook heel belangrijk dat de teksten op de radio helder zijn en maar op één manier uitgelegd kunnen worden. Je kunt als luisteraar de tekst niet nog eens nalezen wanneer je iets niet begrepen hebt.

Verder moeten de teksten ook de aandacht van de luisteraar trekken. Want als die al bezig is met andere werkzaamheden moet je er -als radiomaker- wel wat voor doen om de aandacht voor het radio-item op te eisen. Radio doet een groot beroep op de verbeelding van de luisteraar. Kortom, als programmamaker moet je eerst de aandacht van de luisteraar krijgen en -nog belangrijker- die aandacht vervolgens vasthouden. Dat kan op verschillende manieren.

Zorg dat je tekst helder, afwisselend en levendig is, maak het niet te saai. Houd het toegankelijk en onderhoudend. Je moet de luisteraar zijn interesse opwekken en hem betrekken bij de items. Verras je luisteraar.

Hoe je dat allemaal voor elkaar kunt krijgen wordt besproken op de volgende pagina's. Maar let wel op; goede radioteksten leer je niet door deze reader te lezen, goede radioteksten leer je vooral door ze vaak te maken.

Deze reader is geschreven in opdracht van de OLON, de Organisatie van Lokale Omroepen in Nederland. De OLON organiseert ieder jaar verschillende cursussen, onder meer op het gebied van redactie, verslaggeving en presentatie. In deze trainingen krijgen medewerkers van lokale omroepen adviezen en tips van ervaren professionals. Als ondersteuning voor deze trainingen is de lesstof nu op schrift gesteld. De combinatie van theorie en leerzame opdrachten maken de reader tot een handige aanvulling op het cursusaanbod van de OLON.

Nienke Gorter
Mireille van der Werff

2. Wees je bewust van de doelgroep

Een luisteraar kan een inleiding of een radiotekst niet terugluisteren wanneer hij of zij het niet begrijpt. Daarom is het van groot belang dat je teksten toegankelijk en duidelijk zijn. Een onduidelijke zin zorgt er al snel voor dat de luisteraar afhaakt.

Maar wanneer is je tekst duidelijk? Is een tekst wanneer je hem eenvoudig maakt meteen ook duidelijk? Ligt het aan je woordkeus, de opbouw, de inhoud? Allemaal vragen die je jezelf moet stellen. Daarbij is het natuurlijk ook heel erg belangrijk om je doelgroep voor ogen te houden. Is je luisterpubliek goed op de hoogte van ontwikkelingen in de gemeenteraad? Kent iedereen de naam van de burgemeester? Is het plein waarover je het hebt bij elke inwoner bekend? Soms is het makkelijk om één persoon in je hoofd te nemen en de teksten dan voor die persoon te schrijven. Zorg er dan wel voor dat die persoon staat voor 'de gemiddelde' luisteraar.

De landelijke radiozenders brengen hun teksten natuurlijk in het Nederlands. Maar bij de regionale omroepen merk je al een kleine verschuiving. Omrop Fryslan brengt de programmering in het Fries, en bij andere regionale omroepen zijn sommige programma's in het dialect. Bedenk daarom als lokale omroep of je je luisterpubliek wil bedienen in algemeen beschaafd Nederlands of in je eigen dialect. In dat laatste geval kan het zijn dat je daardoor een deel van de potentiële luisteraars uitsluit. Wat je ook doet; denk er goed over na. Een nieuwsrubriek moet je misschien in het Nederlands brengen terwijl het gebruik van dialect in een muziekprogramma misschien veel meer op zijn plaats is.

3. Soorten Teksten

Begin wanneer je een persbericht of een krantenbericht voor je neus hebt niet meteen te tikken. Denk eerst na. Wordt het een tekst voor een bulletin of maak je er een grappig berichtje van? Wat voor elementen moeten er allemaal aan bod komen? Hoe kan ik er een logisch verhaal van maken? Zijn de woorden en bepaalde begrippen die ik gebruik wel duidelijk voor de luisteraar? En ook heel belangrijk: neem nooit iets klakkeloos over. Bel berichten na of vraag een deskundige om een onderwerp uit te leggen wanneer je het niet begrijpt. Al deze zaken worden in de komende hoofdstukken van deze reader uitgebreid behandeld.

Niet alle radioteksten zullen op dezelfde manier geschreven moeten worden. Een bulletin-tekst zal anders klinken dan een aankondigingstekst voor een gast.

Zo heb je bij een radioprogramma meerdere soorten teksten:

- Aankondiging of inleiding: aan het begin van het programma wordt verteld wat de luisteraar kan verwachten; wie de gasten zullen zijn en welke onderwerpen er besproken zullen worden.
- Een nieuws-item moet ook worden aangekondigd: op een toegankelijke manier moet de luisteraar bijgepraat worden, op de hoogte worden gesteld van de laatste ontwikkelingen.
- De presentator leidt een gast in, sluit een gesprek af of praat naar een collega die een live-bijdrage maakt.
- Korte intermezzo's -oftewel tussenteksten- worden gebruikt om van het ene onderwerp naar het andere te gaan.
- Na elk onderwerp wordt er een afsluiting gemaakt; de uittro. Vaak ondergeschikt, maar zeker zo belangrijk als een goede intro; wat wil je dat er blijft hangen bij de luisteraar. Dit is ook vaak het moment om de luisteraar te voorzien van wat service-informatie.

De kunst is om de teksten gevarieerd en afwisselend te maken, ze moeten toegankelijk zijn en ze moeten in goed Nederlands worden gebracht. De taal die je voor de verschillende soorten items gebruikt varieert.

Een **nieuwsuitzending** kenmerkt zich door een strakke aanpak. Doel is om zo duidelijk mogelijk het nieuws over te brengen. De taal is vrij sober, draagt geen extra ballast met zich mee en moet informatief zijn.

“Een gewapende man heeft vanmiddag een tankstation in Amersfoort overvallen. De dader is nog voortvluchtig. De man kwam rond een uur de zaak aan de Van Gentstraat binnen. Hij bedreigde de medewerker en ging er daarna met een onbekend geldbedrag vandoor. Het is al de 6e overval op een tankstation dit jaar in Amersfoort.”

Bij **actualiteiten-rubrieken** kun je al iets losser worden in je teksten, maar nog steeds is de informatie erg belangrijk.

“In Amersfoort zijn binnen twee maanden al 6 overvallen gepleegd op tankstations in de stad. Vanmiddag was het weer zover. Rond een uur kwam een gewapende man de zaak aan de Van Gentstraat binnen. Hij bedreigde de medewerker en eiste geld. Hoeveel geld hij meenam is nog onbekend. De politie heeft met man en macht naar de dader gezocht, maar tot dusver is hij nog niet gevonden. Wordvoerder Jansen van de Amersfoortse politie...”

Bij **magazine-achtige programma's** of servicegerichte programma's zorg je juist voor een persoonlijke aanpak. De teksten zijn daarom meestal losser en speelser en als het goed is spreken ze de luisteraar direct aan.

“Het zal je overkomen, wil je na het benzine-tanken af rekenen, sta je ineens oog in oog met een overvaller. Dat gebeurde vanmiddag in het tankstation aan de Van Gentstraat. Dit drukbezochte tankstation werd rond een uur overvallen door een gewapende man. Hij zorgde voor flink wat paniek onder de klanten van het tankstation. Hoe groot de buit was is onbekend. De dader is nog voortvluchtig. Aan de telefoon woordvoerder Jansen van de Amersfoortse politie.....”

Bij **documentaires** kunnen verschillende tekstvormen gebruikt worden. Literaire tussenteksten, geluidsfragmenten. Kortom, hier gelden weinig regels en krijg je veel vrijheid. Hierbij komt het aan op creativiteit.

Bijvoorbeeld: Beginnen met het geluid van iemand die tankt. Het draaien van de dop op de tank. Dan naar binnen lopen en pompnummer noemen. Dan tussentekst over tankstation dat is overvallen en daarna quotes van medewerker die vertelt over hoe de overval in zijn werk ging. Geluid van wegrijdende auto, gegil, sirene politie.

4. Opbouw verschillende soorten teksten

Aan het begin van een programma wordt 'in de kop' vaak al verteld wat de luisteraar kan verwachten. Dat wordt ook wel de '**headlines**' genoemd. Onderschat het belang van zo'n introductie niet. Het moet namelijk een verwachtingspatroon oproepen waardoor de luisteraar aan de radio gekluisterd blijft.

Met de kop: *CAO-overleg onderwijs vastgelopen* zul je niet zoveel luisteraars trekken. Maar als je zegt; *woedende onderwijzers gaan de straat op na vastlopen CAO* zal de radio juist harder worden gezet. Formulier je headlines dus zo uitdagend en origineel mogelijk

Voor een **bulletintekst** is het belangrijk dat het nieuws in de eerste zinnen staat. Daarin geef je de feiten weer. Daarna kun je de bron noemen als dat van belang is. De rest van de tekst is dan eigenlijk een verduidelijking van de eerste zin. Door deze opbouw te hanteren is een tekst oprolbaar. Stel je bent als nieuwslezer een bericht aan het lezen en een collega komt met een belangrijk nieuwsfeit binnen dat meteen mee moet. Dan moet je in principe zo de schaar in je tekst kunnen zetten zonder dat het onduidelijk wordt. Kortom: de tekst moet oprolbaar zijn.

Ook voor de luisteraar is dit een goede methode: in het begin van het bericht hoort hij de belangrijkste informatie en hoewel je hoopt dat hij het hele bericht beluisterd, krijgt op deze manier ook de minder alerte luisteraar het belangrijkste nieuws mee.

De openingszin in een bulletinbericht bevat vaak het antwoord op de volgende vragen:

- Wie is in het nieuws
- Wat is er gebeurd, kortom: het nieuwsfeit
- Wanneer doet het nieuwsfeit zich voor
- Waar doet het nieuwsfeit zich voor

Daarna kun je het bericht nog aanvullen met de volgende elementen;

- Met wie
- Waarmee
- Waarom
- Hoe

Persbericht van de politie:

Rotterdam: Op het Hofplein in Rotterdam heeft zich maandagavond omstreeks 20.40 uur een schietpartij voorgedaan. Daarbij is een 24-jarige vrouw om het leven gekomen. Op het moment van de schietpartij was het druk op het Hofplein. Veel mensen kwamen terug van een openlucht concert dat gehouden werd op De Blaak en wachtten op openbaar vervoer. De vermoedelijke dader stapte in een tram richting de Blaak en stapte bij de McDonalds op de Coolsingel uit. De politie vraagt getuigen zich te melden. Of en wat de relatie is tussen de schutter en het slachtoffer is niet bekend. De politie onderzoekt de zaak.

- Wie: een 24-jarige vrouw
- Wat: schietpartij
- Waar: Hofplein
- Wanneer: gisteravond

Het begin van de korte radiotekst voor de lokale omroep kan er als volgt uit komen te zien:

Op het Hofplein is gisteravond een dode gevallen bij een schietpartij. De dader kon ontkomen. Van hem ontbreekt elk spoor. De politie vraagt getuigen zich te melden.

Heb je meer tijd of is de tekst bestemd voor een uitgebreider bericht dan kun je nog wat extra informatie geven

Op het Hofplein is gisteravond een dode gevallen bij een schietpartij. Het gaat om een 24-jarige Rotterdamse vrouw. Tijdens de schietpartij was het druk op het Hofplein omdat veel bezoekers van een openluchtconcert op openbaar vervoer aan het wachten waren. De dader kon via de tram ontkomen. Hij stapte uit bij de McDonalds op de Coolsingel. Getuigen worden verzocht contact op te nemen met de politie. De politie heeft nog geen idee wat het motief is voor de moord.

- Met wie relatie slachtoffer-dader nog niet bekend
- Waarmee wapen
- Waarom politie heeft nog geen idee
- Hoe met veel omstanders

Een nieuwsbericht open je dus met de recentste en belangrijkste informatie. Het klinkt eenvoudig, maar vaak worden hier fouten in gemaakt.

Vorige week zijn aan de Kerklaan in Almen twintig beuken gekapt. Volgens wethouder Jansen is dit door de actiegroep "meer grijs" gedaan. De actiegroep had hier geen vergunning voor en kan volgens de wethouder een boete tegemoet zien. Welk bedrag de actiegroep zal moeten gaan betalen is nog niet bekend.

Dit bericht kan veranderd worden:

De Actiegroep "meer grijs" krijgt een boete voor het kappen van twintig beuken aan de Kerklaan in Almen. Volgens wethouder Jansen had de actiegroep geen vergunning voor de kap. Welk bedrag de actiegroep zal moeten betalen is nog niet bekend.

Eventueel kun je er nog bijzetten dat de illegale kap vorige week is gehouden.

Een inleiding voor een nieuwsitem

Wanneer de presentator naar een vooraf opgenomen interview toepaart is het gebruikelijk dat de eerste vraag van de verslaggever niet in de uitzending te horen is. De presentator leidt het onderwerp in en vertelt wie er aan het woord komt. Vaak wordt ook nog de openingsvraag in de inleiding opgenomen.

Burgemeester Jansen uit Dalen vertrekt per direct. Hij legt zijn werk neer omdat zijn gezondheid te wensen over laat. De burgemeester heeft al tijden last van hartritmestoornissen. Mark de Groot zocht de burgemeester thuis op en vroeg aan dhr. Jansen of het besluit hem zwaar valt.

Een variant hierop is een gesprek tussen de presentator zelf en de geïnterviewde dat van te voren is opgenomen. De presentator onthoudt de eerste vraag van het gesprek en verwerkt die in de inleiding.

Burgemeester Jansen uit Dalen vertrekt per direct. Hij legt zijn werk neer omdat zijn gezondheid te wensen over laat. De burgemeester heeft al tijden last van hartritmestoornissen. Ik zocht dhr. Jansen thuis op en vroeg hem of het besluit hem moeilijk viel.

De reden van deze werkwijze is dat het bijna altijd te horen is als een gesprek eerder is opgenomen. De presentator kan ervoor kiezen om in de uitzending live een introductietekst voor te lezen. Als het item begint met een vraag van de presentator dan krijg je 'stem op stem' en dat klinkt niet erg geloofwaardig.

Voorkom dubbeling

Let er op dat de introductietekst (gelezen door de presentator) en het begin van het band- item niet dubbelen. Het is heel lelijk wanneer de verslaggever begint met informatie die net is verteld door de presentator. Kies er dan voor om de introductie van de verslaggever er uit te knippen, of zorg dat de aankondigingstekst andere elementen bevat dan de tekst van de verslaggever.

Bindteksten

Vaak kan een interview -na eventuele montage- zo uitgezonden worden. Maar soms zijn de antwoorden van de geïnterviewden zo uitgebreid en onsamenhangend dat je kunt kiezen voor het gebruik van een bindtekst. Je laat dan een deel van het antwoord weg en vat dan in eigen woorden samen wat de geïnterviewde heeft gezegd. Dat wordt dan een soort rustpunt in je interview. Deze vorm wordt ook wel tekst/quote genoemd.

Teksten in een magazine-achtige programma's en nieuwsshow's

Het feit dat de meeste luisteraars het nieuws waarover het gaat inmiddels kennen betekent dat de verpakking belangrijker wordt. De nieuwsshow mag niet het bulletin herkauwen. Nieuwsshow's brengen vaak de achtergrond bij het nieuws en proberen dat te doen vanuit een originele invalshoek. Ze moeten de luisteraar aan zijn radio kluisteren en daarbij moet je als tekstschrijver creatief zijn. Natuurlijk moet je niet vergeten dat je informatie wilt overbrengen. Maar je mag bij deze vorm de luisteraar wel prikkelen en verrassen.

Bij lokale omroepen wordt de presentatietekst vaak door de presentator zelf geschreven. Maar ook als dit niet zo is en je als redacteur een tekst schrijft voor de presentator moet je zijn of haar stijl en persoonlijkheid in je achterhoofd houden. De tekst moet geloofwaardig en natuurlijk klinken. Vraag jezelf dus af of de tekst ook door de presentator verzonden had kunnen zijn.

Ook ik heb een mascararoller en een kam in de auto liggen zodat ik tijdens de file mezelf nog een beetje op kan tutten. Maar de ANWB heeft nu onderzocht dat door dit soort activiteiten veel ongelukken gebeuren.

Dit is een persoonlijke tekst die de aandacht zal trekken. Luisteraars zien het waarschijnlijk wel voor zich. Maar dan moet de tekst wel aansluiten bij -in dit geval- de presentatrice.

Tekst om naar live-verslaggever toe te praten

Overleg, daar draait het vaak om wanneer je als presentator een tekst voorleest om naar een live-verslaggever toe te praten. In de tekst moet je niet alles weggeven, en je moet ervoor zorgen dat de verslaggever meteen in kan haken op de tekst die de presentator uitspreekt. Neem het volgende voorbeeld:

Het ging flink tekeer vannacht. Volgens het KNMI is dit de heftigste storm geweest van de laatste 12 jaar. De windsnelheden bereikten soms wel ruim 100 km per uur wat neerkomt op windkracht 11, oftewel zware storm.

Verslaggever Bart Brouwers loopt met boswachter De Groot door de bossen van Austerlitz.

De verslaggever kan dan eerst wat stappen laten horen en wat geluiden van het weghalen van takken. Daarna kan hij het gesprek beginnen met de vraag; Boswachter de Groot, heeft u dit eerder meegemaakt? Zoveel schade.... Daarna kan hij beschrijven hoe het bos eruit ziet.

Probeer in een introductie niet te zeggen: Verslaggever Bart Brouwers staat in het bos.... maar maak er iets origineels van. En zeg als verslaggever ook nooit 'ik sta hier....' en aan het einde van het verslag 'terug naar de studio'. Dat zijn zulke clichés....

Tekst voor human interest items

Hierin kun je helemaal je creativiteit kwijt. Probeer dicht bij de luisteraar te staan. Verras de luisteraar met een origineel begin zodat hij meteen luistert.

Denk na over de aanpak. Wil je ontroeren, shockeren, amuseren. Wil je vooraf al heel veel informatie geven of hou je het juist een beetje vaag en wek je daardoor de interesse van de luisteraar. Kortom, je kunt veel creativiteit kwijt in een tekst voor een item met human-interest-achtige ingrediënten. Of het nu gaat om een introtekst voor een banditem of een introductie van een gast.

Je moet hem niet tegenkomen 's nachts. Dan is het niet zo'n lief jongetje meer. Dan verandert hij van een leuk 7-jarig ventje in een weerwolf. Zijn naam is Dolfje en zijn geestelijk vader, schrijver Paul van Loon, zit hier tegenover me. Meneer van Loon, in hoeverre is het verhaal van Dolfje Weerwolfje autobiografisch.....

Gebruik maken van suggestie door geluid en tekst

Deze reader gaat over tekstschrijven voor radio, maar toch willen we jullie ook wijzen op het belang van geluid. De mooiste programma's drijven op suggestie. Neem bijvoorbeeld het programma "Het Theater van het Sentiment" dat 's avonds op Radio 2 wordt uitgezonden. Daarbij krijgt de luisteraar het idee dat het programma gemaakt wordt in de foyer van een theater. Aan het begin van het programma 'wenst de directie u een mooie voorstelling', en op de achtergrond hoor je het geluid van mensen. Voor je het weet waan je je als luisteraar inderdaad in een theater. De combinatie van creatieve teksten en functioneel geluid maakt dat je je in een andere wereld waant. Daar is radio bij uitstek een medium voor: Een sfeer creëren die bij luisteraars een bepaald gevoel of een emotie oproept.

Opdracht

Verzin een programmaonderdeel waarbij je gebruik maakt van geluiden die van tevoren opgenomen zijn. Denk aan geluiden van de markt, een zwembad of een schoolplein. Probeer je als presentator in te beelden dat je in die omgeving zit en hou bijvoorbeeld een interview. Zeg af en toe iets tegen de (niet bestaande) omstanders en probeer op een creatieve manier iets te doen met de geluiden die je hoort.

Afsluitende teksten

Na een gesprek of een reportage is het vaak wenselijk om nog even af te sluiten. Mensen die het begin van het gesprek niet hebben gehoord krijgen op deze manier toch nog mee wie de gesprekspartner was en de afsluiting biedt ook de mogelijkheid om nog even samen te vatten waar het item of het interview over ging. In de afsluitende tekst kun je de luisteraar ook nog doorverwijzen. Vertel bijvoorbeeld dat de speellijst van het theatergezelschap te vinden is op de website van je eigen lokale omroep. Of noem nog even het tijdstip waarop, en de locatie waar de lezing over vleermuizen gegeven wordt.

Bronvermelding

Echte wetten bestaan er niet als het gaat om de bronvermelding. Maar bedenk dat het soms wel belangrijk is om de bron meteen na het nieuws te vermelden.

'Tijdens Koninginnedag worden in de binnenstad alle auto's geweerd'. Dat heeft burgemeester Jansen gisteren tijdens de raadsvergadering gezegd.

Doe dit niet wanneer de bron nietszeggend is of erg voor de hand ligt.

Volleybalclub Huphoi uit Assen gaat op zoek naar een nieuwe oefenruimte. Dat laat het clubbestuur weten in een persmededeling.

Soms begin je zelfs met de vermelding van je bron omdat je de informatie niet voor eigen rekening wilt nemen.

Volgens politiechef De Groot zijn het vooral de jongeren uit de wijk Kruiskamp die zorgen voor de grote hoeveelheid vernielingen in de binnenstad

Helemaal af te raden is het gebruik van citaten waar het woord 'ik' in voorkomt. Lees de volgende zin maar eens: *Voor een plan als dit trek ik graag extra geld uit, aldus de burgemeester.*

De luisteraar wordt hierdoor op het verkeerde been gezet want die denkt dat de nieuwslezer zijn of haar eigen mening verkondigt. De nieuwslezer wordt min of meer gedwongen een stemmetje te maken om aan te geven dat er eigenlijk een ander aan het woord is. Een nieuwsbulletin mag geen hoorspel worden.

5. Hoe schrijf je een goede radiotekst

Spreektaal, maar dan compleet!

De schrijftaal die wordt gebruikt in kranten en in persberichten is niet geschikt voor radioteksten. Maar de taal die we gewoonlijk spreken is dikwijls ook niet geschikt voor radio. In de omgangstaal worden zinnen niet afgemaakt, klopt de grammatica niet altijd en ondersteunen we vaak datgene wat we duidelijk willen maken met handgebaren, mimiek en lichaamstaal. Een goede radiotekst bestaat uit spreektaal in complete zinnen, die grammaticaal kloppen.

Het klinkt eenvoudig, maar vaak is het erg moeilijk om bijvoorbeeld een saai persbericht te vertalen in radiotaal. Soms helpt het om zo'n bericht in eigen woorden aan een denkbeeldige vriend of vriendin te vertellen. Doe alsof die andere persoon met je aan de telefoon zit. Probeer er een duidelijk verhaal van te maken, onthoud welke woorden je daarbij gebruikt en waar de accenten liggen in je spontane verhaal.

Het is wel moeilijk want zodra je achter een beeldscherm gaat zitten om een tekst te tikken verval je vaak automatisch in schrijftaal. Neem desnoods -om te oefenen- je verhaal aan je denkbeeldige vriend of vriendin op band op en schrijf het dan uit. Zorg er daarna voor dat het grammaticaal ook klopt en je hebt een goede radiotekst.

Vermijd schrijftaalwoorden

Er zijn woorden die je in het dagelijks leven bijna nooit uitspreekt maar die je in geschreven teksten vaak tegenkomt. Neem bijvoorbeeld een woord als 'echter'. Normaal gebruik je nooit het woord 'echter' maar zul je 'maar' zeggen. Zo heb je ook woorden als 'dikwijls' (vaak), 'thans' (nu) en 'tevens' (ook). Of wat denk je van 'doch' (maar), 'enkel' (alleen) en 'geenszins' (in geen geval). Nog een paar voorbeelden 'Ondanks het feit dat' (hoewel) en 'ten gevolge van' (door) Wees je bewust van dit soort woorden, gebruik ze niet!

Probeer ook schrijftaalzinnen te vermijden: Wethouder Jansen is daarom van plan om tot actie over te gaan... Zo'n zin kun je beter veranderen in: Wethouder Jansen wil daarom tot actie overgaan. Of misschien nog beter: Wethouder Jansen gaat daarom tot actie over.

Maak gebruik van de tegenwoordige tijd

De luisteraar is vooral geïnteresseerd in wat er nu gebeurt of wat de gevolgen zijn van iets dat eerder is gebeurd. Daarom is het goed om hem of haar aan te spreken in de tegenwoordige tijd. Vaak zal dat een voltooid tegenwoordige tijd zijn.

In de Gaza-strook zijn vanmorgen 8 doden gevallen na een mortieraanval.

De voltooid tijd legt vooral de nadruk op het resultaat van een handeling en dat resultaat is vaak het nieuwsfeit. Na de eerste zin kun je vaak probleemloos

Huwelijksvoltrekking

Op de trouwkaart meld je dat het huwelijk voltrokken zal gaan worden, maar je bedoelt gewoon dat je gaat trouwen. En op die kaart staat dan dat je met een bijzonder bruidsvervoermiddel naar de trouwlocatie gaat, terwijl je eigenlijk gewoon met de auto naar het stadhuis rijdt. Probeer te bedenken hoe je in 'gewone mensentaal' dingen zegt. Lees een krantenartikel of een persbericht, kom er los van en vertel het dan op je eigen manier. Zo krijg je de beste teksten.

overschakelen naar de onvoltooid verleden tijd. Eigenlijk stap je door de eerste zin het verhaal binnen en daarna laat je je meenemen in de verleden tijd.

In de Gaza-strook zijn vanmorgen 8 doden gevallen na een mortieraanval. Ook in Israel viel een dode. Twee anderen raakten gewond.

Wissel lange en korte zinnen af

Gebruik in je radioteksten niet teveel lange zinnen. Lange zinnen zijn vaak moeilijker te begrijpen. Als presentator struikel je ook eerder over lange zinnen. Dat geldt vooral bij samengestelde zinnen en zinnen die ingewikkeld zijn van structuur. Maar te veel korte zinnen is ook niet goed omdat het bericht of de tekst dan heel staccato en onnatuurlijk klinkt. Beter is het om de lengte van de zinnen te variëren. Dat betekent niet perse dat je na elke lange zin een korte zin toevoegt. Soms is een lange zin geschikter, soms een korte. Het hangt vooral af van de vorm van de zin en of er veel ingewikkelde informatie in staat.

Niet te veel informatie

Luisteraars kunnen in tegenstelling tot lezers een tekst niet opnieuw lezen. Daarom is het extra belangrijk om een duidelijke tekst te laten horen. Soms is het handig om belangrijke feiten of begrippen nog eens te herhalen.

Verdeel de informatie gelijkmatig over een tekst. Neem mensen stap voor stap mee in het verhaal dat je wilt gaan vertellen.

Lange zinnen kunnen best in een radiotekst mits ze maar duidelijk zijn. Vaak gaat het mis omdat er teveel informatie in die zinnen staat. Kenmerkend voor overbelaste zinnen is dat ze vaak van richting veranderen door woorden als terwijl, hoewel, om, omdat. Schrijven is kiezen. Wat wil je als nieuws naar voren schuiven? Welke woorden gebruik je om de aandacht van de luisteraar te trekken? En is het wel zo belangrijk om alle namen van de betrokken personen te noemen? Vraag je af wat je van de tekst weg kan laten zonder dat dat afbreuk doet aan de inhoud van de tekst. Kortom; kill your darlings!

Opdracht

Lees een tekst die je voor de uitzending geschreven hebt eens hardop voor aan een collega. Vraag hem of haar eens kritisch te luisteren naar de inhoud; komt de boodschap over. Lees de tekst dan nog eens en vraag of er rare zinnen inzitten of moeilijke woorden. Door een tekst hardop te lezen weet je meteen ook of hij goed 'bekt'. Pas zonodig de tekst aan.

Vermijd moeilijke woorden

Het is logisch dat de luisteraar niet afgeleid mag worden door het gebruik van moeilijke woorden. Hij of zij gaat dan nadenken over de betekenis van het woord en hoort de rest van de zin, of van de tekst niet meer. Dat klinkt gemakkelijk, maar wanneer is een woord eigenlijk te moeilijk?

Soms komt het woord uit een andere taal, is het moeilijk uit te spreken. Misschien is het vaktaal, kennen alleen hoogopgeleide mensen het woord of is het een ouderwets woord dat niet vaak meer gebruikt wordt.

Als je een tekst maakt voor de radio dan kun je er van uit gaan dat je schrijft voor een breed publiek. Wil je dat publiek bereiken dan moet je het aanspreken in een taal die het begrijpt. Met dure woorden, ambtenaarsjargon of zelfs dialectwoorden kun je het tegenovergestelde bereiken.

Er zijn geen vaste regels, maar ook hierbij is het weer handig om een luisteraar in je hoofd te hebben. Je moeder, de buurman, de bakker om de hoek.

Je kunt moeilijke woorden voorkomen door er een synoniem voor te gebruiken;
Na de massale ontslagen van vorig jaar gaan de productiequota van fietsfabrikant antilope nu weer de hoogte in.

Dat wordt dan:

Na de massale ontslagen van vorig jaar gaat Antilope nu weer meer fietsen maken.

Ook kun je het moeilijke woord verduidelijken door de context waarin het beschreven wordt:

De wethouder vroeg zich tijdens de raadsvergadering af of zo'n verbod dan wel opportuun was. Volgens de burgemeester was het verbod inderdaad gewenst.

Vermijd overtollige woorden

Radioteksten schrijven betekent vaak schrappen; weg met overtollige woorden. Overtollige woorden zorgen voor omslachtige teksten die de luisteraar flink kunnen irriteren. Neem bijvoorbeeld de volgende tekst:
Burgemeester Aboutaleb van Rotterdam is van mening dat de onrust die heerst onder de bevolking over de invoering van de chippas bij het Rotterdams vervoersbedrijf RET ongegrond is.

Vergelijk deze tekst eens met:

Burgemeester Aboutaleb vindt dat de mensen zich geen zorgen hoeven te maken over de invoering van de chippas. De pas kan worden gebruikt voor de Rotterdamse bus, tram en metro.

En bekijk de volgende tekst;

De leden van de actiegroep "Onder de Linden" lieten vandaag weten dat ze hun actie voor onbepaalde tijd door willen zetten

Vergelijk deze tekst eens met

De leden van "Onder de Linden" zetten hun actie voort.

Wees spaarzaam met grote woorden

Wanneer je in een tekst vaak gebruik maakt van 'grote woorden' dan ontstaat er een soort woord-inflatie; je tekst wordt dan juist minder krachtig. Denk aan woorden als 'enorm', 'massaal', 'gigantisch', 'groots'. Dit soort bijvoeglijke naamwoorden zijn vaak nogal subjectief. Zo zal de ene persoon een demonstratie met 500 mensen gigantisch noemen, terwijl een ander om dat aantal lacht.

Vermijd dubbele ontkenningen

Een voorbeeld van een dubbele ontkenning is:
Ik wil niet dat je het formulier niet goed invult.

Dubbele ontkenningen maken je tekst onnodig abstract en ingewikkeld. Het is veel duidelijker om direct te zeggen wat je wilt. In dit geval wordt het dus:

Ik wil dat je het formulier goed invult.

Een ander voorbeeld: *Hij ontkent niet dat hij de misdaad heeft gepleegd.*

Wanneer je zo'n zin op de radio hoort moet je echt nadenken over wat er eigenlijk wordt gezegd. Beter is het om direct te zeggen:

De verdachte heeft bekend

Pas op met getallen

Schokkende cijfers trekken de aandacht. Dus als je een tot de verbeelding sprekend getal kan verwerken in je tekst is dat alleen maar goed. Toch zul je ook voorzichtig moeten zijn met getallen in een tekst. Te veel cijfertjes irriteren de luisteraar of zorgen ervoor dat hij of zij gaat rekenen. En eenmaal aan het rekenen hoor je de rest van de tekst nauwelijks meer. Vaak zijn getallen ook te abstract. Probeer ze concreet te maken.

Voorbeelden: *'Hij werd geboren in 1969'*. Maak daar *'Hij is 40 jaar'* van. En wordt er gesproken over *'9 % van de bevolking heeft last van overgewicht'*, maak daar dan van *'Een op de tien Nederlanders is te zwaar'*. Ook worden cijfers achter de komma afgerond wanneer ze niet belangrijk zijn. Dat geldt weer niet voor bijvoorbeeld de uitslag in een zwemwedstrijd: *'De dames verbeterden hun Nederlands record en tikten aan op 43 seconden en 80 honderdsten'*. Heb je het over een oppervlaktemaat probeer het dan beeldend te maken voor de luisteraar: *'Het nieuwe sportcomplex heeft een oppervlakte van 9 hectare'* zal worden *'Het nieuwe sportcomplex wordt zo'n 18 voetbalvelden groot'*.

In heel veel gevallen kunnen we makkelijk gebruik maken van woorden als: Zo'n, ongeveer, ruim, een kleine... etc. Zorg er wel voor dat je dit soort woorden in een bericht niet te vaak gebruikt want dan ondergraaf je de geloofwaardigheid van het bericht.

Bij het lezen van getallen kan het nog wel eens misgaan. Vooral wanneer je als presentator onvoorbereid een getal als '1.005.324' voor je neus krijgt. Vandaar dat veel redacties ervoor kiezen om zulke getallen op een duidelijke manier te schrijven. Dit voorbeeld wordt; 1 miljoen 5-duizend 324. Rangtelwoorden tot en met twintig worden meestal voluit geschreven (vijfde, achttiende) en daarboven kun je het bijvoorbeeld noteren als 35-ste, 387-ste.

Voorkom tangconstructie

De vier dames van de estafetteploeg ontvingen, twee dagen na hun terugkomst in Nederland, van de koningin een eremedaille op Paleis het Loo in Apeldoorn.

Voor een lezer is deze zin al vrij ingewikkeld, als luisteraar raak je de draad kwijt. Deze constructie, waarbij je gebruik maakt van een tussenzin, heet ook wel tangconstructie. Hoe groter de afstand tussen de delen van de tang, hoe onoverzichtelijker het bericht wordt voor een luisteraar. Die moet namelijk zoveel onthouden dat zijn geheugen het even niet aan kan. Probeer de tangconstructies te voorkomen door de zin in twee of eventueel drie delen te splitsen.

De vier dames van de estafetteploeg hebben in Paleis het Loo een eremedaille van de Koningin gekregen. Dat gebeurde twee dagen na hun terugkomst in Nederland

Gebruik geen jargon

Het gaat bij het schrijven van radioteksten om de kunst van het vereenvoudigen, zonder daarbij de waarheid geweld aan te doen. Dat klinkt mooi, maar valt in de praktijk vaak niet mee. Heel vaak krijgt een journalist teksten aangeleverd die vol staan met jargon, oftewel vaktaal. Dat is een taal die vaak wordt gebruikt binnen een kring van vakgenoten. Als je als radiomaker praat over een vorkje prikken dan weten de collega's van de lokale omroep wel dat het gaat over een telefoonlijn. Je oma of buurman daarentegen zal denken dat je het hebt over een snack of een maaltijd.

Kortom, let bij het schrijven van je teksten op dat jargon. Neem bijvoorbeeld de politieke vaktermen. Als je altijd alles weer opnieuw uit moet leggen blijf je bezig. Je mag wel enige voorkennis verwachten van je luisteraar, maar je moet daarin ook weer niet doorschieten. Wees ook voorzichtig met sporttermen. Leg zo nodig jargon uit.

Het gebruik van synoniemen

Lees de volgende tekst eens:

Premier Rutte stelt dat Nederland verkeert in een zware recessie. Premier Rutte sprak in een eerste reactie op nieuwe ramingen van het Centraal Planbureau over "uitzonderlijke economische omstandigheden". Premier Rutte wees erop dat het lang geleden is dat ons land in zo'n economisch verslechterende situatie zat. Premier Rutte benadrukte dat de rekening van de noodzakelijke maatregelen niet alleen bij de overheid en niet zomaar bij toekomstige generaties kan worden neergelegd.

Wanneer je steeds dezelfde term of titel gebruikt in een tekst komt de tekst al gauw wat kinderlijk over. Het herhalen van een woord of term zorg voor luistermoeheid. Dat kun je voorkomen door synoniemen of verwijfwoorden te gebruiken. Gebruik in plaats van bijvoorbeeld het woord 'belangrijk' eens 'aanmerkelijk'. Of schrijf in plaats van 'Premier Rutte' eens 'de politicus' ook hier is weer voorzichtigheid geboden, want de luisteraar moet wel de hele tekst weten over wie het gaat.

Premier Mark Rutte stelt dat Nederland verkeert in een zware recessie. Hij sprak dinsdag in een eerste reactie op nieuwe ramingen van het Centraal Planbureau over "uitzonderlijke economische omstandigheden". De minister-president wees erop dat het lang geleden is dat ons land in zo'n economisch verslechterende situatie zat. "Het tempo is ongekend." De politicus benadrukte dat de rekening van de noodzakelijke maatregelen niet alleen bij de overheid en niet zomaar bij toekomstige generaties kan worden neergelegd.

Bovenstaande tekst is typisch een tekst op papier. In Radiotaal zou hij er als volgt uit kunnen zien:

Nederland zit in een zware recessie, zo zegt premier Mark Rutte. Het Centraal Planbureau kwam dinsdag met cijfers en in een eerste reactie daarop had de

Opdracht

Lees een tekstje uit de krant een paar keer goed door. Leg de tekst aan de kant en probeer in een paar zinnen op te schrijven wat er in de tekst stond. Neem iemand in je hoofd aan wie je het 'vertelt'. Kijk daarna eens kritisch naar de nieuwe tekst; heb je woorden veranderd? Zinsconstructies vereenvoudigd? En...heel belangrijk; heb je het nieuws er wel goed uit gehaald?

politicus het over 'uitzonderlijke economische omstandigheden'. De minister president vertelde dat het lang geleden is dat het economisch zo slecht ging in Nederland. Volgens hem is het tempo ongekend. De politicus benadrukte dat de noodzakelijke maatregelen niet alleen door de overheid kunnen worden betaald. Ook wil hij niet dat de volgende generaties de dupe worden van de crisis.

Synoniemen kunnen ook voor onduidelijkheid zorgen, vooral bij radiotaal. Als de begrijpelijkheid in het gedrang komt moet je kiezen voor dezelfde term, ook al klinkt dat niet zo mooi.

Kom je zelf niet op een vervangend woord dan kun je een synoniemenwoordenboek gebruiken. Maar op de tekstverwerkers zit vaak ook een synoniemenlijst. Verder kun je gebruik maken van de website www.synoniemen.net.

Gebruik van namen en titels

In persberichten worden namen, voorletters en titulatuur vaak uitgebreid genoemd. Probeer het gebruik daarvan zoveel mogelijk te voorkomen. Onbekende namen kunnen vaak weggelaten worden in een bericht. Bedenk of de persoon die je wilt citeren of introduceren een bekende is in je stad of dorp. Dan is het natuurlijk wel belangrijk om hem of haar te noemen. Maar als je iemand aan de telefoon hebt van de lokale brandweer, dan kun je die persoon gewoon introduceren als 'meneer Jansen van de Arnhemse brandweer'. Dat hij zichzelf graag profileert als "Drs. Martinus Geraldus Jansen, secretaris van de vrijwillige brandweer Arnhem en tevens opleider vrijwilligers" is leuk voor hem, maar houd het in je teksten kort en krachtig.

Gebruik van afkortingen

Wanneer je algemeen bekende afkortingen gebruikt in je radiotekst zullen luisteraars daar geen problemen mee hebben. Maar zodra ze gaan denken 'waar staat die afkorting ook alweer voor' dan ben je ze kwijt. Afkortingen als CDA, dvd, ANWB of sms kun je makkelijk gebruiken in een tekst zonder ze uit te leggen. Het wordt anders wanneer er een bericht gaat over bijvoorbeeld een onderzoek van het RIVM. Dan is het wel handig om in de tekst te verwerken dat het gaat om het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu. Of als je een bericht hebt waarbij een man naar het UMC is gebracht dat je meldt dat het om het Universitair Medisch Centrum gaat. In de rest van het bericht kun je dan gewoon zeggen; 'Het UMC' of je gebruikt 'het ziekenhuis'. De vuistregel is: 1x voluit noemen en daarna de afkorting gebruiken.

Enkelvoud en meervoud

Bij afgekorte instanties als bijvoorbeeld de NS gebruiken we enkelvoud; *De NS heeft besloten om voortaan geen conductrices meer in te zetten op de hanzelijn.* Of bijvoorbeeld *B&W van Amersfoort zegt dat op zondag meer horecagegelegenheden open moeten.* Maar wanneer die instanties voluit genoemd worden dan krijgen ze een meervoud;

De Nederlandse Spoorwegen hebben besloten om voortaan geen conductrices meer in te zetten op de hanzelijn. En *Burgemeester en Wethouders van Amersfoort zeggen dat op zondag meer horecagegelegenheden open moeten.*

Tekst voor de presentator

Voor een presentator is het fijn wanneer er een foutloze tekst voor hem ligt. Overleg eventueel over het lettertype, de lettergrootte en de opmaak. Het lijkt iets kleins, maar wanneer de presentator door bijvoorbeeld een groter lettertype minder versprekingen maakt is het de moeite waard om het aan te passen. Let ook op slordigheden. Stijlfouten of een verkeerd gespelde naam kunnen er voor zorgen dat de presentator gaat hikkelen of tijdens het lezen gaat nadenken 'klopt dat wel'. Dat kun je als luisteraar vaak horen. Lees daarom zelf de tekst een keertje hardop voor en bekijk hem kritisch.

6. Aanbevolen literatuur en websites

Aanbevolen literatuur:

- Radiojournalistiek, geschreven door Lieneke van Schaardenburg
- Basisboek Journalistiek, geschreven door Nico Kussendrager, Dick van der Lugt en Ben Rogmans
- Journalistieke radio- en tv-teksten schrijven, Patrick Pelgrims
- Werkwijzer voor Journalistiek Denken en Doen van Piet Heil
- Helder schrijven, spreken, denken van Rudolf Flesch
- het Stijlboek van de Volkskrant
- Schrijfwijzer van Jan Renkema
- het Groene Boekje

Aanbevolen websites:

www.olon.nl

www.google.com

www.wikipedia.nl

www.nu.nl

www.kranten.com: een verzameling van alle landelijke en regionale dagbladen

www.onzetaal.nl

www.villamedia.nl: de site van de Nederlandse Vereniging van Journalisten

www.cbs.nl: om cijfers en statistieken na te zoeken.

www.parlement.nl: alles over de eerste en tweede kamer

www.europa.nl: alles over het Europees Parlement

www.rechtspraak.nl: alles over het Nederlandse rechtssysteem, uitspraken

www.popinstituut.nl: voor als je info over een artiest oid zoekt

www.nos.nl

www.rtlnieuws.nl

Over de auteurs:

Nienke Gorter (1969): Nienke Gorter kwam als 16-jarige voor het eerst in aanraking met het radiovak via de lokale omroep Bolsward. Daar kreeg ze al snel haar eigen jongerenprogramma. Na haar studie aan de School voor Journalistiek in Zwolle werd ze nieuwslezer, verslaggeefster en presentator bij "Stadsradio Rotterdam". Via het 'Jonge Honden Project' van de NCRV, de AVRO en Radio M kwam ze bij RTV-Gelderland terecht waar ze ruim 9 jaar werkte als redacteur, regisseur, verslaggever en presentator.

Mireille van der Werff (1973): Sinds 1996 is Mireille van der Werff als redacteur en regisseur actief in de Hilversumse omroepwereld. Op de School voor Journalistiek in Zwolle komt Mireille voor het eerst in contact met 'het vak'. In het eerste jaar geeft ze zich op als vrijwilliger bij de schoolradio. "Iedere week zat ik urenlang in de radiostudio", vertelt ze. Al tijdens haar studie komt ze bij de KRO terecht. Tegenwoordig werkt Mireille als redacteur en regisseur voor onder meer de NOS, Omroep Max en de KRO. Ze is een van de leden van het OLON-jury secretariaat voor de LOA Awards. Daarnaast geeft ze workshops voor diverse opdrachtgevers, zoals de OLON.

Disclaimer:

Deze reader is geschreven in opdracht van de Organisatie voor Lokale Omroepen in Nederland, de OLON. Niets uit deze publicatie mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie of op welke andere wijze ook, zonder schriftelijke toestemming van een van de auteurs of van de OLON.

Colofon

Teksten

Nienke Gorter en Mireille van der Werff

Coördinatie OLON

Marie-José van den Berg en Ilja Geukers

Vormgeving: Van Domburg Ontwerp

© OLON 2011